
O ACTIVITATE (EXTRA)MUZEALĂ CU TRADIȚIE: „ZILELE ION CREANGĂ” DE LA HUMULEȘTI

de **Rocsana Josanu**

Muzeul Memorial „Ion Creangă” funcționează în vechea casă a familiei scriitorului de la Humulești, jud. Neamț. Încă de la înființarea acestei instituții, scopul său a fost unul dublu: promovarea vieții și operei autorului, în special a capodoperei *Amintiri din copilărie*, prin expoziția foto-documentară care îmbracă pereții din spațiile de la intrare și prin ghidajul care este oferit turiștilor; semnalarea valorii etnografice a locuinței și anexelor (magazii, grajduri, șoproane), care oferă indicii în privința stilului de viață, al ocupațiilor tradiționale și meșteșugurilor țăranilor români în secolul al XIX-lea.

Căsuța din bârne de lemn și acoperită cu draniță cuprinde trei încăperi: tinda, camera de locuit și cămara, toate lipite cu lut pe jos, cu geamuri și uși mici. Camera principală este organizată după specificul interiorului casei țăărănești din acea vreme: sobă mare cu cuptor de dormit, culme pe care atârnă hainele de sărbătoare, ladă și masă de zestre, laviță pentru șezători, icoane vechi, ștergare la ferestre, iar în mijloc, uneltele de țesut și tors pe care orice gospodină trebuia să le aibă în casă. Peste tot răzbate simplitatea, iar mirosul de sânziene atârnat la grindă sporește parcă emoția întâlnirii cu tradiția românească, de mult uitată și acaparată de modernism.

Casa copilăriei lui Ion Creangă a fost ridicată în anul 1830 de bunicul său dinspre tată, Petrea Ciubotariul, care a dat-o apoi zestre fiului său Ștefan în 1835, când a luat-o de soție pe Smaranda, fiica lui David Creangă din Pipirig.

După decesul lui Ștefan și al Smarandei, în anul 1858, respectiv 1863 (?), gospodăria a rămas în grija surorilor Ecaterina și Maria, dar a fost moștenită de Ileana, sora cea mai mică.

Ulterior, Ecaterina și familia ei și-au schimbat domiciliul, iar Maria s-a căsătorit cu Cozma Petrache din Humulești și au avut mai mulți copii, care au

crescut în casa bunicilor. Ileana a fost și ea căsătorită cu Andrei Achiței și a locuit o perioadă în satul acestuia, Galu, divorțând mai târziu de acesta și revenind la Humulești. Ileana nu a avut copii și a lăsat casa moștenire primei fiice a Mariei, Sofia, cu condiția ca aceasta să locuiască împreună cu ea și să o îngrijească.

Sofia, căsătorită cu Anton Grigoriu, a locuit în căsuța din Humulești împreună cu familia sa până în anul 1944 când, pentru a fi păstrată memoria scriitorului, a donat-o Asociației Învățătorilor din județul Neamț. Totuși, de administrarea monumentului s-au ocupat în continuare doi dintre copiii Sofiei, profesorul Antonică și avocatul Zahai, până la deschiderea oficială a Muzeului Memorial „Ion Creangă”, din 1951.

Interesul românilor pentru casa *Amintirilor din copilărie* s-a manifestat totuși și înainte de 1944, fiind de fapt motivul determinant al actului de donație. Scriitori, istorici, politicieni și alte personalități de la începutul secolului XX i-au trecut pragul. Astfel, în anul 1910, Mihail Sadoveanu, cel care s-a considerat discipol al humuleșteanului și a învățat de pe abecedarul întocmit de acesta, a venit într-o vizită în sat și a rămas neplăcut impresionat de faptul că marele povestitor nu se bucura de aprecierea consătenilor săi mai ales pentru că fusese răspopit¹, vorba evanghelistului „nici un prooroc nu este bine primit în patria sa”². Cu toate acestea, primii vizitatori ai casei *Amintirilor din copilărie* au fost cunoscuți încă din 1890 și numărul acestora creștea, astfel încât cei ce viețuiau aici au fost nevoiți să-și restrângă spațiul de locuit în cămară. În 1937, la sărbătorirea centenarului nașterii scriitorului, a avut loc o mică omagiere în curtea casei la care a participat, printre alții, istoricul și omul politic Nicolae Iorga, la inițiativa căruia, pe peretele de est al clădirii a fost montată o plăcuță comemorativă din marmură. Acesta poate fi considerat debutul neoficial al sărbătoririi lui Ion Creangă la Humulești, într-o vreme în care casa unde s-a născut marele povestitor român devenise deja unul din punctele de referință pe harta turistică a României Mari.

Cum se explică fenomenul? O lămurește însuși Creangă: „și satul Humulești (...) nu-i un sat lăaturalnic, mocnit și lipsit de privescerea lumii, ca alte sate; și locurile care încunjură satul nostru încă-s vrednice de amintire”. În apropiere, dincolo de Vânătorii Neamțului se află Mănăstirile Neamț și Secu „fala bisericei române și a doua vistierie a Moldovei”, la care se adaugă Sihăstria și Schitul Sihla, alte două obiective ce adună numeroși vizitatori. Spre apus se află mănăstirile „Agapia, cea tănuită de lume; Văratcul, unde și-a petrecut viața Brancoveanca cea bogată și milostivă”. Peste Ozana se află Târgu Neamț cu „vestita Cetatea Neamțului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger”. Apoi nu-s de neglijat nici vechile sate despre care tot Creangă lasă

¹ C. Parascan, *Acasă la Ion Creangă. Humulești-Neamț și Țicău-Iași*, Iași, 2008, p. 67-68.

² Luca 4, 22-30.

câteva referiri interesante, înainte de toate: Vânătorii Neamțului „cu sămânță de oameni de aceia, care s-au hărțuit odinioară cu Sobietzki, craiul polonilor”, în sud-vest se află Boiștea și Ghindăoanii, „care înjugă numai boi ungurești la carăle lor; unde plugurile rămân singurele pe brazdă în țarină, cu săptămânile, prisăcile fără prisăcar, holdele fără jitar, și nime nu se atinge de ele; iar oamenii din aceste sate nu știu ce-i judecata”. În apropiere de Boiște, se află satul Blebea, „care mai mult de jumătate, după ce-și scapă căciula pe baltă, zice: «Să fie de sufletul tatei!»”. La vest de Humulești sunt amplasate Filioara „hățașul căprioarelor cu sprincene scăpate din mănăstire; Bălțăteștii, cei plini de salamură, și Ceahlăieștii, Topolița și Ocea, care alungă cioara cu perja-n gură tocmai dincolo, peste hotar”³.

„Câți domnitori și mitropoliți s-au rânduie la scaunul Moldovei, de când e țara asta, au trebuit să treacă măcar o dată prin Humulești spre mănăstiri. Apoi, unde pui cealaltă lume care s-a purtat prin satul nostru, și tot lume mai mult bogată și aleasă. Mă rog, la Mănăstirea Neamțului: icoană făcătoare de minuni, casă de nebuni, hram de Ispas și iarmaroc în târg, tot atunci. Apoi, tot pe aici, treacă spre iarmaroace: la Piatră de Duminica Mare, și la Folticeni de Sânt-Ilie; la Secu, hram de Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul; la Agapia-n deal, hram de Schimbarea la Față; la Agapia-n vale, hram de Sfinții Voievozi; și la Varatic, hram de Sântă Măria Mare. Lume și iar lume!”⁴.

În mare parte, tabloul zugrăvit de Ion Creangă nu a suferit modificări deosebite, Humuleștii continuând să fie o importantă intersecție turistică și de pelerinaj. Odată cu înființarea muzeului memorial în casa de naștere a povestitorului, Humuleștii au devenit și punct de destinație, în mijlocul unei regiuni etno-folclorice deosebite – cu un frumos precedent literar –, încă insuficient exploatate, deși își leapădă pe zi ce trece din vechile trăsături. În fond, numărul deosebit de mare al turiștilor care trec porțile Muzeului Memorial „Ion Creangă” Humulești se datorează nu doar aprecierii de care se bucură acest clasic al literaturii române, ci și vadului în care se află obiectivul. Astfel se explică diferența mare de vizitatori între Muzeul Memorial „Ion Creangă” Humulești și – de exemplu – Muzeul Memorial „Mihai Eminescu” Ipotești, Muzeul Memorial „Vasile Alexandri” de la Mircești, Muzeul Memorial „Nicolae Iorga” Vălenii de Munte ori chiar Muzeul Memorial „Ion Creangă” Iași (Bojdeuca din Țicău). Până în 1989, un flux aproape similar – în oarecare concurență cu muzeul de la Humulești – a fost înregistrat și la Muzeul Memorial „Mihail Sadoveanu” de la Mănăstirea Neamțului.

³ Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, în Idem, *Opere*, ed. Critic G. T. Kirileanu, reeditată de Cristian Livescu, p. 249-250.

⁴ *Ibidem*, p. 250-251.

Centenar Ion Creangă, 1937

Deschiderea „Zilelor Ion Creangă”, în 2009

Muzeul de la Humulești fiind atât de mult căutat de oameni din toate zărrile a determinat și o schimbare de atitudine din partea localnicilor. Din „popa-răspopit” – ceea ce în lumea satului, puternic înrăurită de cler, era și este un motiv întemeiat de desconsiderare – Ion Creangă a ajuns astăzi „cimotia”⁵ de care caută să se lege fiecare humuleștean. În cursul firesc al lucrurilor, un personaj redescoperit și îndrăgit de localnici, impus din exterior ca o emblemă sau „brand” – cum ar spune gloata înstrăinaților-moderniști de astăzi – trebuia să fie sărbătorit cum se cuvine măcar o dată pe an. Primii care s-au simțit datori să cinstească memoria lui Ion Creangă au fost custozii căsuței transformate în muzeu, cei care au preluat de la ultimii moștenitori ai gospodăriei îndatorirea creștinească de a „ridica” parastas întru pomenirea marelui povestitor și a întregii sale familii. Este o tradiție păstrată cu sfințenie an de an – indiferent de firava inițiativă venită din partea altora –, cei care sunt administratori ai muzeului se îngrijesc să plătească slujba de pomenire și să aducă cele cuvenite: colivă, colaci și pomeni. Așa a luat naștere ideea unei manifestări ceva mai extinse ca, o dată pe an, să fie dedicate câteva zile sărbătoririi lui Ion Creangă la Humulești și Târgu Neamț, oraș atașat de memoria povestitorului, unde – pe lângă existența Școlii Domnești din *Amintiri...*, azi incinta Muzeului de Istorie și Etnografie – ființează instituții importante cu numele său: casa culturii, biblioteca, liceul sportiv, liceul agricol.

Ziarul *Scînteia* din 21 decembrie 1964 consemna „Zilele Ion Creangă” și publica o serie de articole legate de comemorarea scriitorului semnate, printre alții, de Zoe Dumitrescu-Buşulenga și Al. Rosetti⁶. Totuși, oficializarea evenimentului a avut loc puțin mai târziu. Anul de debut al manifestării pare să fie 1969. Având în vedere că funcționarea ca muzeu propriu-zis a căsuței din Humulești datează din 1951, deci de 59 de ani, putem considera că interesul autorităților de a-l omagia pe „jovialul Creangă” are o vechime apropiată. Organizatorii de atunci erau Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al orașului Târgu Neamț și, desigur, Muzeul Memorial „Ion Creangă”.

Denumirea oficială a evenimentului a oscilat în timp, de la „Sezătoare la Humulești”, cum este scris în programul ediției a IV-a, la „Zilele Ion Creangă”, cum se poate regăsi în majoritatea programelor de după 2000. Pe undeva, având în vedere că Humulești este satul natal al scriitorului, firesc ar fi ca omagierea acestuia să aibă loc la 1 martie – ziua de naștere – și nu în ultima lună a anului, marcată de data trecerii la cele veșnice, 31 decembrie 1889. Situația de față are la origine câteva motive întemeiate avute în vedere de cei care au înrădăcinat caracterul tradițional al sărbătorii. Unul dintre acestea constă în controversa destul de aprinsă printre biografiile povestitorului cu privire la data exactă a nașterii sale.

⁵ Cimotie = *rudă*, termen folosit de Ion Creangă în *Amintiri...*, p.

⁶ C. Parascan, *op. cit.*, p. 152.

Pomenirea scriitorului și a părinților săi, la Biserica „Sf. Nicolae”

Din unele acte, printre care și mitrica păstrată la Biserica „Sf. Nicolae” din Humulești, unde a fost botezat, reiese că s-ar fi născut la 10 iunie 1839, în timp ce în „Fragmentul de autobiografie” precum și în albumul „Junimii”, se menționează că s-ar fi născut la 1 martie 1837.

Faptul că scrierile lui Ion Creangă fac numeroase referiri la tradiții, întâmplări legate de sărbătorile de iarnă, oferă organizatorilor o paletă destul de largă și atractivă pentru organizarea unui program festiv legat de obiceiuri specifice Crăciunului și Anului Nou: urături, colinde, jocuri de iarnă (în special Capra și Ursul), astfel încât alegerea a căzut pe ultima dată din biografia povestitorului.

În fine, trebuie reținut un ultim aspect și – se pare – capital: omagierea lui Creangă a căpătat formele actuale de la parastasele dedicate lui și familiei sale de familia Grigoriu – ca ultimi moștenitori – și custozii muzeului iar „ridicarea” pentru cei decedați nu se face în preajma datei de naștere, ci a decesului persoanei pomenite. În cazul de față, în preajma zilei de 31 decembrie; după tradiția locului „nu e bine să faci mortul să aștepte pomana prea mult”, aceasta ar trebui făcută puțin mai devreme, ceea ce a stabilit cutuma ca sărbătoarea să fie organizată la finele celei de-a doua săptămâni a lunii decembrie.

Manifestarea se desfășoară pe parcursul mai multor zile, iar deschiderea oficială are loc întotdeauna, prin tradiție, la muzeul din Humulești, în prezența autorităților orașului, invitaților speciali, a gazdelor și a unui public – întotdeauna numeros și activ – format din elevi și orășeni. Practic, Zilele „Ion Creangă” marchează pentru târgnemțeni începutul oficial al sărbătorilor de iarnă. Primarul orașului, gazdele muzeului sunt cei care deschid sărbătorile, urmați de oaspeții speciali – scriitori, artiști, critici literari – care își aduc propriile omagii memoriei lui Ion Creangă și, prin prezența lor, conferă greutate întrunirii.

Judecând după programul din 1973, mai era încă în viață și locuia în apropierea casei unul dintre nepoții scriitorului, profesorul Anton Grigoriu, care s-a ocupat multă vreme de întreținerea locuinței după ce mama sa a donat-o statului în 1944. Din discursul acestuia au putut fi aflate detalii interesante legate de personalitatea lui Creangă.

Fiind vorba despre povestitorul Creangă, din programul artistic pregătit de elevi nu pot lipsi interpretările unor scenete inspirate din scrierile sale. În mare parte, opera sa poate fi transpusă în teatru, datorită principalei sale trăsături: oralitatea (savoarea ei poate fi simțită atunci când este vorbită, nu citită, ca dovadă că fragmente celebre înregistrate audio de Mihail Sadoveanu sau Ștefan Ciubotărașu sunt foarte apreciate). Subiectele predilecte alese de elevi se axează de regulă pe fragmente semnificative din *Amintiri din copilărie* cum ar fi: „La cireșe”, „Pupăza din tei”, „La scăldat” sau din povești ca: „Soacra cu trei nurori”, „Prostia omenească” sau „Povestea unui om leneș”, impresionante ca valoare literară și cu puternice valențe moralizatoare.

Spectacol susținut la muzeu de elevii din localitate (2009)

Un moment aparte este rezervat colindelor, dar un parfum de autenticitate, care – de regulă – marchează și finalul programului de la muzeu revine persoanelor în vârstă din zonă, ce fac auzite și savurate vechi urături din vatra Humuleștilor.

De asemenea, în cadrul manifestării sunt organizate expoziții de pictură și desen, realizate de copii sau adulți pe baza temelor preluate din opera scriitorului. Uneori, acestea constituie subiectul unor concursuri pe teme date, unde copiii sunt recompensați cu cărți sau alte premii. De aici, având în vedere și condițiile specifice anotimpului rece, sărbătoarea își continuă programul la sediul Casei de Cultură „Ion Creangă” din Târgu Neamț și – în funcție de programările anuale și disponibilitățile de ordin financiar – Biblioteca orașenească „Ion Creangă”, Muzeul de Istorie și Etnografie – fostul sediu al Școlii Domnești sau chiar Școala „Ion Creangă” din Humulești.

Programul Casei de Cultură păstrează de regulă momentele folclorice oferite de ansambluri locale cum ar fi „Ozana” al Casei de Cultură Târgu Neamț sau ansamblul folcloric al Școlii de Arte și Meserii din Vânători-Neamț. Un episod aparte a fost evoluția, în anul 2002, a trupei de actori ai teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani cu piesa *Iorgu de la Sadagura* scrisă de Vasile Alexandri. În același cadru trebuie remarcate recitalurile unor soliști de muzică populară moldovenească deja consacrați, precum Sofia Vicoveanca, Tudor Ungureanu, Laura Lavric, Matilda Pascal-Cojocărița, Mioara Velicu sau Margareta Clipa, atât în curtea muzeului, cât și la Casa de Cultură.

După anul 2000, au existat și încercări de promovare a unor producții cinematografice românești, creații legate de viața și opera lui Ion Creangă sau ale altor clasici. Astfel, în anul 2003 a rulat, la Casa Culturii „Ion Creangă” din Târgu Neamț, filmul *Păcală*, o adaptare după scrierile lui Ioan Slavici și Ion Creangă, în rolul principal fiind Sebastian Papaiani. La ediția din 2004, când se împlineau 115 ani de la moartea scriitorului, în incinta Muzeului de Istorie și Etnografie din Târgu Neamț (fosta *Școală Domnească* unde a învățat – între 1853-1854 – Ion Creangă, împreună cu o altă mare personalitate culturală a locului – filosoful Vasile Conta) a rulat producția cinematografică *Un bulgăre de humă*, în care rolul principal a fost interpretat de Dorel Vișan, iar rolul lui Eminescu de regretatul Adrian Pinte, Veronica Micle fiind întruchipată de Maria Ploaie. Tot atunci, scriitorul Constantin Parascan, muzeograf la Bojdeuca lui Ion Creangă din Iași – locul principal unde au fost făcute filmările – și în calitate de consultant, a prezentat interesantul istoric al realizării filmului.

De remarcat și implicarea permanentă în organizare a bisericii „Sf. Nicolae” din Humulești, prin oficierea serviciului religios, urmat de rezervarea unui moment în care este invocată în fața enoriașilor memoria diaconului Creangă. Într-o asemenea împrejurare, în anul 2002, s-a dat citire actului emis de mitropolitul Daniel al Moldovei și Bucovinei privind reabilitarea lui Ion Creangă,

Invitații Constantin Parascan, Ana Florescu și Nicolae Crețu

„Zilele Ion Creangă”, 2010

recunoscându-se astfel – indirect – nedreptatea pe care Biserica i-a cauzat-o atunci când l-a exclus din cler „pentru totdeauna, până când vei da probe de îndreptare...”. Programul de la biserică este rezervat zilelor de sâmbătă, când alături de oficierea unui parastas a diaconului reabilitat Ion, se merge la mormântul părinților din curtea bisericii iar apoi, în trapeză, are loc o agapă pregătită de preotul paroh și finanțată de primărie, împreună cu cei câțiva oameni de afaceri locali sensibilizați.

Un moment emoționant a avut loc în cadrul manifestărilor din anul 2000 când, la inițiativa unui grup de scriitori și profesori din Iași, care au redactat o petiție către ministrul culturii și cultelor de la acea vreme, Răzvan Theodorescu, s-a reușit aducerea osemintelor lui Ștefan a Petrii Ciubotariul de la Prigoreni la Humulești, pentru a-și găsi odihna veșnică alături de soția sa Smaranda, în cimitirul de lângă biserică.

Din păcate, bugetul alocat organizării manifestării – nu întotdeauna suficiente pentru înfăptuirea unor proiecte mai pretențioase – este motivul principal al unei oarecari rigidități repetitive, de cele mai multe ori sărbătoarea fiind animată de implicarea mai mult voluntară a oaspeților și mai ales a „micilor actori”. Sunt și unele nerealizări regretate de organizatori – și care nu presupuneau neapărat cheltuieli suplimentare, cât mai degrabă atenuarea unor slăbiciuni pur omenești izvorâte dintr-un atașament monopolizator față de marele povestitor, observat la autoritățile locale – legate în special de posibilitatea ca printre invitații speciali să fi fost prezenți regretații Grigore Vieru și Zoe Dumitrescu Bușulenga sau Sebastian Papaiani, Spiridon Vangheli, Florin Piersic, Dorel Vișan.

Cu ocazia unei astfel de manifestări la Humulești, regretatul academician Constantin Ciopraga spunea, în 2007: *„Sunt fericit că mă aflu aici. Am fost prezent și la celelalte manifestări, cred că la toate manifestările, cu excepția celei de anul trecut. Sunt fericit pentru că mă aflu pe prispa casei celui mai mare povestitor român. Mihail Sadoveanu, care și el este un scriitor de talie universală, vedea în Creangă pe învățătorul său, învățător întru ale scrisului. Lumea de aici, așezarea de-aici este una dintre cele mai renumite pe plan național. Să ca Humuleștii nu este altul fiindcă aici s-a născut Ion Creangă, modestul copil și-apoi tânăr al acestui pământ, cel care a dat viață unor personaje de neuitat, acela care a făcut din arta sa de povestitor un fel de monument adresat limbii române. Creangă se situează între marii povestitori ai lumii și prin aceasta localitatea Humulești este cea care l-a însușit, cea care l-a format, l-a modelat. Amintirile lui sunt amintirile tuturor copiilor din lume. Creangă este copilul universal și ca atare totdeauna ne simțim fericiți când citim o pagină de Creangă, când ne regăsim noi înșine în lumea miraculoasă a copilăriei. Iată motive pentru care humuleștenii pot fi mândri în continuare fiindcă au dat naștere și l-au văzut pe acela care avea să devină un clasic, un scriitor de mărimea întâi în literatura română. Fie ca asemenea serbări,*

Organizatori și invitați la simpozioanele din cadrul „Zilelor Ion Creangă”

asemenea manifestări să perpetueze amintirea lui Creangă, fie ca opera lui să încălzească inimile copiilor și nu numai ale copiilor, ci și ale maturilor din viitor, așa cum noi înșine ne-am împărtășit și i-am iubit opera”.

Poate cu o mai bună conlucrare, dacă primii pași pentru pregătiri s-ar face măcar cu jumătate de an înainte, sărbătoarea ar putea ieși din limitele unei manifestări locale, restrânse. Principala problemă constă în faptul că nu există o sincronizare a reprezentanților fiecărei instituții colaboratoare, ceea ce impune adesea un program făcut în pripă, peștiș și fără sevă, fiecare insistând, adesea în ultima clipă, să își materializeze propriul efort. Toți cei implicați până în prezent au mărturisit uneori o oarecare jenă pentru faptul că – privite în ansamblu – „Zilele Creangă” au căpătat un caracter anost, cu aceiași invitați, aceleași cuvântări și același program, mult sub ceea ce merită Ion Creangă. Printre organizatori – angajați ai muzeului, cadre didactice, reprezentanți ai unor instituții județene – există voința de schimbare și inspirație, rămâne a fi convinsă însă și administrația locală.

UNE ACTIVITÉ (EXTRA) MUSÉALE AVEC TRADITION: „LES JOURS ION CREANGĂ” À HUMULEȘTI

Résumé

La maison paternelle du plus grand conteur roumain Ion Creangă a été construite au commencement du XIXème siècle par ses grands-parents et administrée par les héritiers jusqu'en 1944, lorsqu'elle est entrée dans la propriété de l'État roumain suite à un acte de donation.

Le musée mémoriel fonctionne ici depuis 1951, mais les touristes venaient en visite déjà en 1890, immédiatement après la mort de l'écrivain (survenue le 31 décembre 1889). Les autorités ont décidé ainsi de rendre périodiquement hommage à cette personnalité culturelle nationale. Chaque année, les parents faisaient la commémoration en décembre ; ensuite, on a augmenté l'importance de l'événement en le transformant dans une vraie manifestation annuelle nommée *Les Journées dédiées à Ion Creangă*.

Le programme comprend, à côté du service divin, des spectacles de théâtre inspirés de ses écrits, des concours de création littéraire et des moments folkloriques. Il faut préciser aussi que cet événement marque, sur le plan local, le début officiel des fêtes d'hiver avec les coutumes spécifiques : des cantiques de Noël, des vers récités par ceux qui parcourent en groupe les rues, la veille du jour de l'an, la danse de la Chèvre ou de l'Ours, le chant de l'Étoile, qui sont décrites aussi dans l'œuvre de l'écrivain.

Un autre moment important est marqué par les discussions littéraires où participent des professeurs, des écrivains, des acteurs, des critiques et des représentants des institutions culturelles. On ressent encore la nécessité des débats ou des colloques au niveau académique.